

Twee voor twaalf: woningbouwambities in gevaar door netcongestie

Op 2 april mogen twee gedeputeerden, namens het Interprovinciaal Overleg, in gesprek met uw commissie over de impact van netcongestie op woningbouw, naar aanleiding van het nieuws dat vanaf de zomer in drie provincies mogelijk een aansluitstop voor kleinverbruik volgt. Wij zijn u dankbaar voor deze uitnodiging, want het onderwerp is urgent. Daarom ontvangt u van ons een position paper namens de gezamenlijke provincies.

Hoe raakt netcongestie aan woningbouw?

Netcongestie raakte al meer dan 30% van de woningbouw in Nederland, zo bleek in 2025 uit de [nationale woningbouwrapportage](#). Intussen is de situatie drastisch verslechterd: recent gaf TenneT de waarschuwing af dat vanaf aankomende zomer een aansluitstop in Utrecht, Flevoland en Gelderland kan volgen. Nieuwe woningen zouden daarmee niet langer aangesloten kunnen worden. Als de situatie op het net niet verbeterd, is de kans reëel dat ook voor andere provincies een aansluitstop zal volgen. Netcongestie vormt daarmee een concrete en urgente bedreiging voor de woningbouwambities van gemeenten, provincies én het Rijk. Het is twee voor twaalf.

Het stroomnet barst uit zijn voegen

De grens van wat het stroomnet in Nederland aankan, is in grote delen van het land bereikt. Door elektrificatie en nieuwe gebiedsontwikkelingen is de vraag naar capaciteit op het stroomnet sneller gegroeid dan het elektriciteitsnet uitgebreid kon worden. Naast netcongestie als beperking, knelt het ook in het op tijd kunnen aanleggen en aansluiten van het elektriciteitsnet: vaak kennen projecten lange doorlooptijden. Dit heeft grote impact op ontwikkelingen die om elektrificatie vragen. Zo worden de verduurzaming van de industrie, uitrol van laadinfrastructuur en zeker ook de woningbouwplannen stevig geraakt. Een van de manieren die ontwikkeld is om daar mee om te gaan, is het prioriteringskader van de ACM.

Wat is het ACM-prioriteringskader?

Sinds eind 2024 hanteert de Autoriteit Consument & Markt (ACM) een prioriteringskader voor transportcapaciteit. Dit instrument stelt netbeheerders in staat om, bij schaarste op het net, voorrang te geven aan maatschappelijk essentiële functies, in plaats van de strikte volgorde van binnenkomst van aanvraag (het ‘first-come, first-served’ principe). Dit kader werd alleen toegepast op grootverbruik. Voor kleinverbruik - zoals woningbouw - werd door netbeheerders ruimte gereserveerd op het net. Het prioriteringskader is per januari 2026 echter fundamenteel aangepast.

Wat zijn de belangrijkste wijzigingen in het prioriteringskader?

1. Niet alleen grootverbruikers komen op een wachtlijst voor een aansluiting op het net, dat geldt per 1 juli 2026 ook voor kleinverbruikers. Onder kleinverbruikers vallen bijvoorbeeld woningen, laadpalen en MKB-bedrijven.
2. Netbeheerders reserveerden eerder capaciteit voor toekomstige kleinverbruik-aanvragen, zodat bijvoorbeeld woningen aangesloten konden blijven worden. Dat mag niet meer. De nog bestaande reserves moeten worden vrijgegeven. Dit zal tussen 1 juli 2026 en 1 januari 2027 plaatsvinden.
3. Categorieën op basis waarvan voorrang wordt verleend zijn scherper gedefinieerd en juridisch onderbouwd.

Wat zijn de categorieën waaraan voorrang verleend kan worden?

- *Categorie 1: Congestieverzachters.* Dit zijn projecten die direct ruimte op het elektriciteitsnet maken. Hierdoor kunnen meer partijen gebruik maken van net.
- *Categorie 2: Veiligheid.* Dit zijn projecten die essentieel zijn voor de nationale veiligheid, zoals ziekenhuizen, noodhulpdiensten, defensie en politie.
- *Categorie 3: Basisbehoeften.* Dit gaat om projecten die voorzien in maatschappelijke basisbehoeften zoals woningbouw en onderwijs.

De aanvragen die niet in een van de voorrangscategorieën vallen, krijgen een aansluiting als er ruimte op het net beschikbaar is, op volgorde van binnenkomst.

Wanneer gaat het prioriteringskader in?

Het nieuwe kader is per 1 januari 2026 al van kracht geworden voor grootverbruikers. Voor kleinverbruik geldt een overgangstermijn tot 1 juli 2026, waarna ook kleinverbruik op de wachtlijst belandt. De wachtlijst zal blijven bestaan zolang er in een gebied netcongestie is. Het uiteindelijke doel is dat de capaciteit die netbeheerders gereserveerd hadden voor bijvoorbeeld kleinverbruikers op 1 januari 2027 wordt vrijgegeven. Daarbij zullen eerst de prioritaire aanvragen bediend worden. Als er daarna nog capaciteit over is, zullen ook niet-prioritaire aanvragen capaciteit krijgen aangeboden.

Wat zijn de zorgen van provincies bij het prioriteringskader?

De provincies accepteren de noodzaak van het ACM-prioriteringskader en de opening die is geboden met de nieuwe werkwijze. Het vastlopen van de woningbouwontwikkeling kunnen we ons niet veroorloven. Als overbruggingsoplossing wordt een 'eerder aanvragen'-werkwijze uitgewerkt. Gezien de financiële, juridische en organisatorische uitdagingen is nog onduidelijk of deze werkwijze er daadwerkelijk gaat komen en in welke gebieden überhaupt nog capaciteit voor woningbouwplannen beschikbaar is.

Mocht de 'eerder aanvragen'-werkwijze er komen, dan hebben provincies grote zorgen dat gemeenten niet voor alle woningbouwprojecten tijdig informatie kunnen aanleveren en dat deze projecten per 1 januari 2027 in de wachtrij belanden. Als de beschikbare netcapaciteit vervolgens tegenvalt, kan de ontwikkeling van woningbouw in verschillende provincies praktisch tot stilstand komen. Daarnaast geven de nieuwe gemeentelijke taken financiële en juridische zorgpunten, waar nog geen antwoord op is gevonden.

Het is dus van uiterst belang dat het er snel duidelijkheid komt over de 'eerder aanvragen'-werkwijze en de toepassing daarvan.

Wat kan het Rijk verder doen om netcongestie en de impact daarvan te beperken?

1. Versnellen van de uitbreiding van het stroomnet

Een no-brainer is: bouwen, bouwen, bouwen. Netbeheerders realiseren de uitbreiding van het elektriciteitsnet. Dat vergt veel doorlooptijd. Die doorlooptijd moet verkort worden. Van het nieuwe kabinet verwachten provincies doorzetting van de bestaande versnellingspakketten, met ook een gezamenlijke inspanning op de voorgestelde crisiswet netcongestie. Daarbij wordt gesproken over aanpassing van de Energiewet, maar gezien de opgaven die we moeten oplossen pleiten provincies voor crisismaatregelen binnen de systematiek van de Omgevingswet.

2. Durf strategische keuzes te maken over de energiemix

Het energiesysteem van de toekomst zal een brede energiemix omvatten, met veel flexibiliteit en opslag. Dat vergt in het hier en nu keuzes op basis van maatschappelijke kosten. Dit om impasses, zoals voor warmtenetten, warmtebronnen en waterstof, te voorkomen. Hiermee kan vermijdbare elektrificatie voorkomen worden.

3. Beter benutten: zet door op landelijke maatregelen

Het bestaande net moet beter benut worden. Het Rijk heeft daar al een aantal acties voor ingezet. Dan kun je denken aan prijsprikkels, stuurbare warmtepompen, batterijen en laadpalen, inzet van batterijen en flex-contracten. Die inzet moet voortgezet en opgeschaald worden. Bij voorkeur worden de stuurbare installaties in wet- en regelgeving vastgelegd voor bestaande bouw en nieuwbouw.

4. Beter benutten: netbewust aanvragen

Het prioriteringskader is alleen houdbaar als elke toegekende megawatt maximaal maatschappelijk rendeert. Vrijblijvendheid in het netgebruik is voorbij; een strikter regime voor netneutrale en netbewuste aanvragen is nodig. Binnen elke voorrangscategorie is er de plicht om de geclaimde ruimte tot het absolute minimum te beperken. Besparing in de ene categorie is een belangrijke weg naar ontsluiting van de andere. Wij zijn blij met de inzet en regierol van de crisisteams van de ministeries in de Flevoland, Gelderland en Utrecht (FGU)-regio hierop. Daarbij vragen wij om netbewust bouwen op te nemen in het Besluit bouwwerken leefomgeving en het Besluit kwaliteit Leefomgeving, op een zo kort mogelijke termijn.

5. Regelbaar vermogen: behoud en inzet van gascentrales en generatoren

Om de druk op het zwaar belaste elektriciteitsnet te verlichten kan – als overgangsfase naar duurzame oplossingen – gebruik gemaakt worden van gascentrales en generatoren. De inzet hiervan zorgt ervoor dat het bouwen van nieuwe woningen en verduurzaming van bedrijven en gebouwde omgeving door kan gaan: een beetje grijs voor heel veel groen.

6. Uitvoeringskracht bij provincies en gemeenten op orde brengen

Het oplossen van netcongestie heeft hoge prioriteit, maar vereist ook uitvoering in gemeenten en provincies. De provincies verwachten dat de benodigde middelen om dit goed te kunnen uitvoeren beschikbaar worden gesteld, conform een eerder advies van de Raad voor Openbaar Bestuur (ROB).

7. Wees voorbereid op overbelasting van het net

Ondanks alle noodmaatregelen en doorbraken die worden gerealiseerd is het van belang om tegelijkertijd goed voorbereid te zijn op de toekomst. Dit geldt ook voor netcongestie en het risico op overbelasting van het net. Dreigende overbelasting vereist een nieuwe denkwijze en nieuwe maatregelen hoe hier mee om te gaan. Het is belangrijk om hier de experimenteerruimte voor op te zoeken, maatregelen uit te werken en ervaringen uit andere domeinen op te halen.

Afsluitend

Het prioriteringskader is symptoombestrijding. De werkelijke crisis is het chronische tekort aan netcapaciteit. In meerdere provincies is de situatie al kritiek; de rest van Nederland volgt op korte termijn. Een nationale crisisaanpak is nodig. De provincies staan klaar met volle steun en inzet, maar verwachten van het Rijk dat het nu barrières doorbreekt die de netuitbreiding en betere benutting van het net vertragen.